

Bahco Fläktverkstäderna

Kulturmiljöutredning, 2026-05-25

wsp

BAHCO FLÄKTVERKSTÄDERNA

Beställare

Fortifikationsverket

Konsult

WSP Samhällsbyggnad

WSP Sverige AB

121 88 Stockholm-Globen

Besök: Arenavägen 7

Tel: +46 10 722 50 00

Org nr: 556057-4880

www.wsp.com

Datum

Stockholm, 2026-05-25

Uppdragsnamn

Utredning Stenvreten

Uppdragsnummer

10380834

Uppdragsansvarig, författare

David Hansson

Bebyggelseantikvarie, Certifierad Sakkunnig Kulturvärden

david.hansson@wsp.com

Handläggare

Hugo Yfver

Byggnadsantikvarie

hugo.yfver@wsp.com

Hugo Nyman

hugo.nyman@wsp.com

Granskare

Helena Wärnhjelm

Byggnadsantikvarie, Certifierad Sakkunnig Kulturvärden

helena.warnhjelm@wsp.com

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INLEDNING

Bakgrund och syfte	4
--------------------	---

HISTORIK OCH BESKRIVNING

Historisk kontext	8
Fläktverkstäderna i Stenvreten	12

KULTURHISTORISKT VÄRDE

Den kulturhistoriska berättelsen	20
Värdebärande komponenter	21

Inledning

BAKGRUND OCH SYFTE

Denna kulturmiljöutredning är framtagen som ett kunskapsunderlag inför kommande detaljplanearbete för fastigheten Stenvreten 4:1. Fastigheten upptas till sin helhet av ett fabrikskomplex med kontor uppfört 1962 för AB Bahcos fläktverkstäder, senare AB Bahco Ventilation. Syftet är att beskriva områdets historik och kulturhistoriska värden och peka ut viktiga och karaktärsskapande delar, exteriört och interiört.

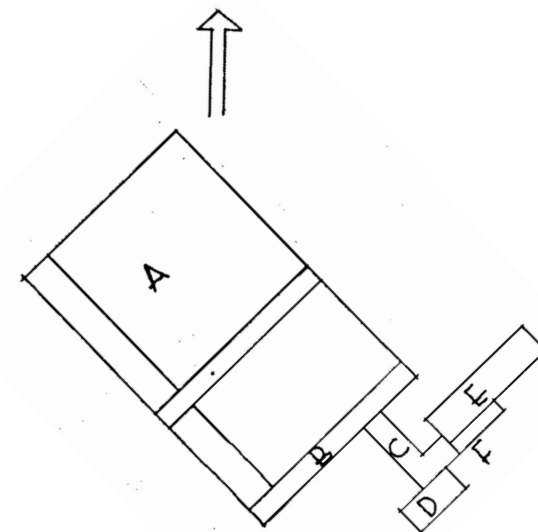
Huvudfokus för utredningen har varit det 7 våningar höga affärskontoret som initialt pekats ut som kulturhistoriskt intressant av kommunen. Utgångspunkten var att undersöka om det finns kulturhistoriska värden i affärskontoret, och om dessa kan motivera ett bevarande av byggnaden. Övriga byggnader inom fabrikskomplexet var inte tänkta att inkluderas i kulturmiljöbedömningen då de inte ansågs besitta några kulturhistoriska värden och inte heller avsågs sparas.

I samband med ett platsbesök den 28 oktober 2025 kunde dock snabbt konstateras att även övriga delar av anläggningen är kulturhistoriskt intressanta vilket motiverar en bredare utredning. Detta har gjorts i den mån det varit möjligt, men har begränsats av tillgängligt underlagsmaterial och av att dessa delar inte har bedömts eller inventerats på plats. Delar av beskrivningen och värderingen har därför baserats på antaganden. För att kunna säkerställa de bedömningar som gjorts rörande övriga delar av anläggningen bör detta undersökas vidare i en utökad utredning.

Avgränsningar

Fabriksanläggningens olika byggnader har huvudsakligen benämnts utifrån tillgängligt ritningsmaterial. Det höga kontorshuset kallas här för *affärskontor* (hus D), länkbyggnaden mellan kontor och fabrik kallas för *mellanbyggnad* (hus C), vidare finns *laboratorium* (hus E-F). Fabriksbyggnaden har en sträcka med kontor längs fasaden mot sydöst, vilken benämns *kontorsfasad* (hus B).

Bedömningen är i huvudsak baserad på de inventeringar som gjorts i samband med platsbesöket samt tillgängligt ritningsmaterial över fastigheten. Endast affärskontoret inventerades i samband med platsbesöket, övriga delar har endast setts på avstånd. Ritningsunderlaget som delgivits omfattar i huvudsak ritningar på affärskontoret men även närliggande byggnader i det fall de funnits med på samma blad. Inga ritningar över fabriksdelarna finns dock med bland materialet. Inte heller den mindre byggnad,

troligen en tidigare vaktbyggnad, i sydvästra delen av fastigheten har funnits med i ritningsmaterialet. Denna är därför utelämnad i utredningen.

Då byggnaden idag utgör skyddsobjekt och allmän fotografering inte är tillåten, har bilder tagits och godkänts för inkludering av Fortifikationsverkets personal. Inga nytagna bilder av exteriören har varit möjliga att inkludera. Detta har inneburit en svårighet i arbetet, och försvårar också till viss del beskrivningen och värderingen av byggnaden. Det kan därför finnas ytterligare värden som inte har kunnat bedömas inom ramen för nuvarande utredning.

Ortofoto över Stenvreten 4:1. Situationsplanen på motstående sida visar fabrikens ursprungliga storlek. Markeringen visar den tillbyggnad av fabrik och kontor som utfördes före 1975.

Översiktlig beskrivning

Bahco Ventilations tidigare fabriksanläggning är belägen mellan Stockholmsvägen i söder och E18 i norr. Marken runt anläggningen är hårdgjord och var tidigare lagerplats av ventilationsdelar, men fungerar idag som parkeringsyta. I anslutning till fastigheten finns i söder tallskog, ett bostadsområde samt Enköpings garnisons byggnader uppförda på 1940-talet i väster och åt norr samt en större parkeringsyta och ett industriområde i öster.

Fabrikskomplexet består av en större fabriksdel med fasader av rött tegel, huvudsakligen i två våningar, som upptar en yta på ca 215 x 205 meter. Sydöst om denna finns två sammanbyggda kontorsdelar bestående av en lägre tegelbyggnad (mellanbyggnaden) i två våningar och en sjuvåningsbyggnad (affärskontoret) med ljusa fasader. Sammanbyggd med mellanbyggnaden finns också en till stora delar fönsterlös verkstadsdel i två våningar (laboratoriet). Kontor finns även längs fabriksdelens sydöstra fasad, vilket märks genom de långa obrutna fönsterraderna. I anslutning till kontorsdelarna finns öppna grönytor och planteringar. Hela anläggningen omges av medvetet utsparat tallskog som skärmar miljön från den närliggande vägen.

Affärskontoret, som utöver kontor innehåller styrelserum, sammanträdesrum, utställningshall och hörsal, utgjorde den representativa entrén till fabriken. Kontorslokalerna utformades med skjutbara väggar så att arbetsplatserna kunde ändras efter behov. Fasaderna skiljer sig från övriga byggnader genom sin ljusa kulör. På långsidorna är fönstren placerade i fönsterband. Fasaden som tilläggsisolerats i senare tid utgörs av någon form av skivmaterial som sprutmålats. Tidigare var fasaden putsad. På sydvästra och sydöstra fasaden intill entrén finns ett konstverk i form av sgraffitoteknik med ett hållristningsmotiv utfört av Pierre Olofsson.

Entrén markeras av ett långt utskjutande tak med sidor och tak av koppar. Bottenvåningens långsidor är till stora delar glasad med stålprofiler av koppar. Dörrpartiet är av brunexloerad plåt med skivformade handtag av svart bakelit. Affärskontorets entré omges av en välbevarad parkmiljö med tidstypisk gestaltning från 1960-talet. Miljön innefattar murar, markbeläggning av gjutna plattor med dansk sjösten, stenlagda stigar, planteringar och utomhusarmaturer.

Vid Bahcos första industriområde i Fanna står en liknande ljus färgad kontorsbyggnad, uppförd 1966. Denna har dock sex våningar istället för sju, och har långa fönsterrader i stället för fönsterband. Idag är kontorshuset ombyggt till bostäder och stora delar av den äldre fabriken är riven.

Motstående sida: Flygfoto av fabriken sett från söder 1989. Affärskontoret (hus D) syns närmast i bild och bakom detta intill parkeringen ligger laboratoriet (hus E). Till vänster om affärskontoret syns kontorsdelarna (hus C och B). Markeringen visar den första tillbyggnaden som utfördes före 1975. Foto: Upplandsmuseet (FLU0303).

Nedan: Flygfoto av fabriken sett från sydväst 1989. Mellan vattentornet och fabriken löper Stockholmsvägen och till vänster om fabriken syns järnvägen mellan Enköping och Uppsala som lades ner 1980. Längst till vänster i bild skymtar byggnader som tillhör Enköpings garnison. Foto: Upplandsmuseet (FLU0304).

2

Historik och beskrivning

HISTORISK KONTEXT

Johan Petter "JP" Johansson och de första verkstäderna

Bahcos historia börjar i slutet av 1800-talet med den svenska uppfinnaren Johan Petter "JP" Johansson, skaparen av skiftnyckeln. År 1886 öppnade han Enköpings Mekaniska Verkstad i Enköping, som ursprungligen drevs som en reparationsverkstad. I den första verkstaden, som låg i stadskärnan, arbetade Johan Petter och två medarbetare med reparationer av lantbruksmaskiner och att anlägga rörbrunnar vid gårdar. De omoderna lokalerna blev snabbt för små och mark inköptes därför i Fanna cirka 3 km öster om Enköpings centrum. 1887 byggs den första verkstaden i Fanna och innebar större möjlighet att utveckla de egna produkterna. I direkt anslutning till verkstaden uppförde JP också en stor villa åt sig själv och familjen vilken ännu finns kvar, idag ombyggt till hälsocenter.

Idén om ett justerbart verktyg föddes ur behovet av en mängd olika nycklar i olika storlekar, då det vid tiden saknades standardiserade muttrar. År 1888 tog han patent på den justerbara rörtången, och tre år senare på skiftnyckeln. Uppfinningen gjorde det möjligt att anpassa verktyget till alla typer av muttrar och skruvar. Den första skiftnyckeln hade två rörliga käftar, men året efter förbättrade han konstruktionen med en variant med bara en rörlig käft. Samtidigt som tillverkningen av skiftnycklar påbörjas i Fannaverkstaden, utvecklas flera nya innovationer; rörtånger, fjäderhammaren Vulcanus och fläktar.

Berndt August Hjorts övertagande och expansion

År 1890 inledde Johan Petter ett samarbete med entreprenören Berndt August Hjort för att effektivisera försäljningen av hans produkter. BA Hjort & Co fick ensamrätt till Johan Petters produkter och distribuerade dem runt om i landet. Tack vare Hjorts affärsinne ökade försäljningen snabbt. År 1892 tillverkade

Enköpings Mekaniska Verkstad 300 skiftnycklar, och tio år senare hade produktionen stigit till 4 000 per år.

1898 startade AB Enköpings Maskinfabrik där J.P. Johansson var en av delägarna och även satt i styrelsen. En fabrik uppfördes i hamnen där de äldsta delarna av byggnaden ännu finns kvar. 1914 slås Enköpings Maskinfabrik samman med Enköpings Mekaniska Verkstad under namnet AB Enköpings Verkstäder med Johansson som VD. 1916 lämnade Johan Petter företaget och sålde sina aktier i Enköpings Verkstäder, han satt dock fortfarande kvar i styrelsen till sin död 1943. Hjort tog över tillverkningen och utvecklade verksamheten vidare. År 1918 blev Enköpings Mekaniska Verkstad ett dotterbolag till BA Hjort & Co i samband med att Hjort övertog företaget helt.

Johan Petter "JP" Johansson med sin innovation, den justerbara rörtången. Foto: Sjöberg Bildbyrå

De första fläktverkstäderna

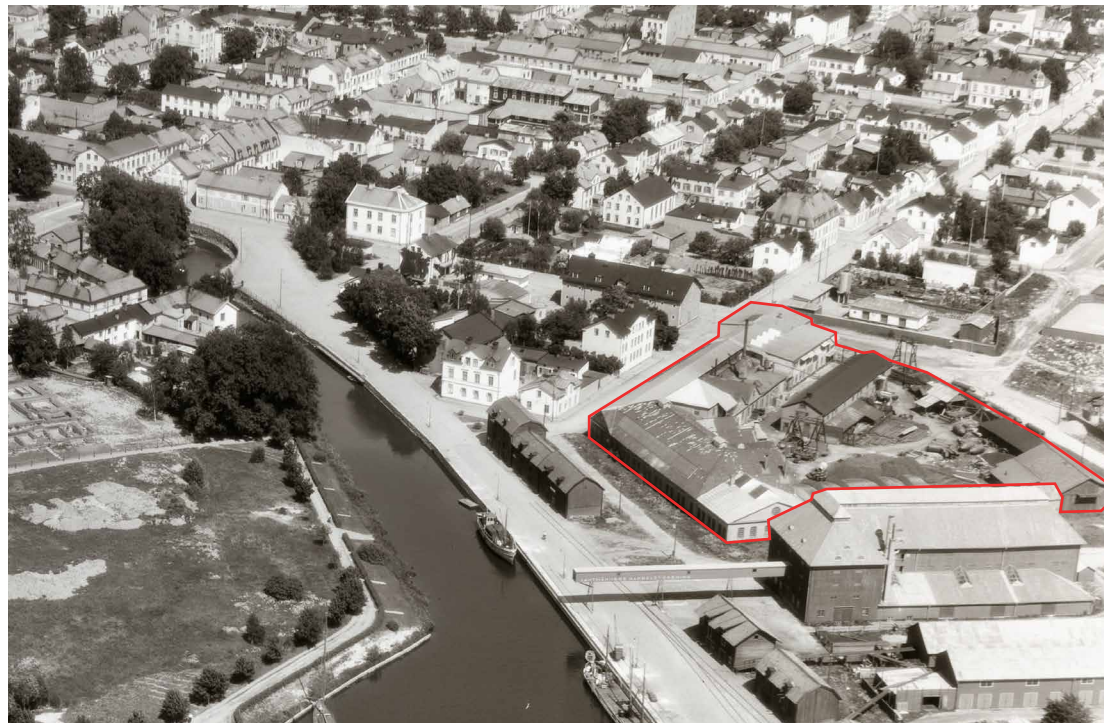
Sedan 1890-talet tillverkades, vid sidan av handverktyg, även fläktar. I den stora verkstaden i Fanna, startade Skandinavien första fläktfabrik. De tidiga fläktarna såldes och tillverkades som beställningsarbeten till industribyggnader, vilket innebar att utseendet varierade beroende på kundens önskemål. Trots att anläggningen i Fanna byggdes ut flera gånger räckte den inte till, och 1935 flyttades fläktproduktionen till en egen anläggning i Enköpings hamn, i lokaler som uppförts åt Enköpings maskinfabrik runt sekelskiftet 1900. Flytten skapade fler arbetstillfällen och Fläktverkstäderna, som fläktavdelningen kallades då, fortsatte att växa. Den gamla fabriksbyggnaden i hamnen blev snart för liten och en större utbyggnad av fastigheten genomfördes under omkring 1950. Den nya fabriksbyggnaden som delvis byggdes som påbyggnader av de äldre byggnaderna täckte större delen av den gamla fabrikstomten och finns ännu kvar mellan Hamngatan och Magasinsgatan.

BA Hjort & Co blir Bahco

Företaget bytte år 1954 namn från BA Hjort & Co till Bahco. Namnbytet markerade en modernisering och en tydligare identitet för företaget, som också upphörde att vara familjeägt. 1968 omorganiserades AB Bahco och Fläktverkstäderna blev ett av fyra separata dotterbolag under namnet AB Bahco Ventilation. Övriga bolag utgjordes av Bahco Verktyg som bland annat konstruerade Johan Petters olika handverktyg men även lyftverktyg och hydrauliska verktyg. Mecman tillverkade pneumatik-, hydraulik- och styrsystem. Bahco Sudamericana var deras utlandssatsning där de tillverkade handverktyg i Santa Fe, Argentina. I fler årtionden under mitten av 1900-talet var Bahco Ventilation det mest framgångsrika företaget under Bahco både i antal anställda och i ekonomi. Vid denna tid arbetade 10% av Enköpings befolkning på företaget.

*Fabriken i Fanna ca 1902. Den första fläkttillverkningen skedde i Fanna, men flyttade 1935 till Enköpings hamn.
Enköpings museum (EMFLPS012)*

1935 flyttade tillverkningen av fläktar till Enköpings hamn. Till vänster syns fabriken som den såg ut när den uppfördes åt Enköpings maskinfabrik. Fotot är taget mot hamnen med magasinerna vid kajen i bakgrunden. Enköpings museum (EMFLPS023)

Enköpings hamn fotograferat 1939 från söder. Fabriken, som är markerad med rött, har tagits i bruk för fläkttillverkning, vilket syns på de fläktdelar som ligger på tomten. Nordiska museet (NMAx.0062382)

Den gamla fabriken i hamnen blev snart för liten, och omfattande utbyggnader genomfördes omkring 1950. Till vänster syns fabriken på 1970-talet, nu med ett sågtandat tak.

Enköpings museum (EM09540:225)

Ny fabriksanläggning i Stenvreten och storhetstid

År 1962 invigdes en ny fabriksanläggning i Stenvreten i Enköping för Fläktverkstäderna. Den nya anläggningen omfattade en fabrikshall, laboratorium och kontor med en total golvyta på 27 000 m². Fabriksanläggningen var Bahcos enskilt största satsning. Investeringen i den nya anläggningen gav snabbt resultat, företaget expanderade och anställde mängder av nya medarbetare. För att möta behovet av arbetskraft gjordes värvningsresor till Norrland, Finland och Danmark. Expansionen satte även spår i Enköping som under denna period upplevde en kraftig befolkningsökning, mycket till följd av den nya fabriken. Befolkningen ökade från 13 767 invånare 1961 till 20 211 tio år senare och nya bostadsområden som Lillsidan och Romberga kom till. 1962 var 10 % av invånarna i Enköping anställda av Bahco, som då var Enköpings största industri. 800 personer arbetade inom fläktverkstäderna, 500 personer i verkstaden och 300 i kontoren. En av länets största industrianläggningar.

Samtidigt satsade Bahco Ventilation stort på marknadsföring och syntes flitigt i tidningar. Företaget rekryterade unga, ambitiösa och välutbildade ingenjörer, vilket bidrog till en expansiv och lönsam period. Antalet fläktmodeller som tillverkades utökades successivt och stora projekt med tillverkning och installation av ventilationsanläggningar präglade denna tid. Bland uppdragen fanns installationer på Danderyds sjukhus 1965 och Åhlén & Holms nya varuhus i Stockholm 1962. Utöver ventilationssystem tillverkades även byggtorkar, bastuaggregat och köksfläktar i fabriken.

Här syns affärsskontorets entrésida, där bottenvåningens fasader till stora delar är glasade med smäckra profiler av kopparplåt. Notera vindfånget under entrétaket och planteringarna som omgärdas av markplattor.

Bahco Ventilation köps upp

Under 1970- och 1980-talet fortsatte Bahco Ventilation att vara en stark aktör på den svenska marknaden. Men efter en rad misslyckade affärer utomlands med stora ekonomiska förluster för ägarbolaget Investment AB Bahco, bedömde företagsledningen och styrelsen att man inte längre kunde fortsätta att investera i företagets framtidsutveckling. Som en följd av detta köptes Bahco Ventilation av Svenska Fläkt 1987, och den till-

verkande enheten döptes om till Stratos Ventilation Produkt AB. Förändringarna fortsatte under 1990-talet. Svenska Fläkt blev en del av ABB 1992, vilket innebar ytterligare omstruktureringar. 2001 såldes verksamheten vidare till Fläkt Woods. År 2003 varslades 175 anställda om att fläkttillverkningen vid Stenvreten skulle läggas ner och flyttas till Jönköping. Efter detta hyrdes lokalerna ut till andra verksamheter.

FLÄKTVERKSTÄDERNA I STENVRETEN

Fabriksanläggningen ritades av Svenska Industribyggen AB:s arkitektkontor. Firman bildades 1945 och ritade huvudsakligen industribyggnader. Ansvariga arkitekter var Bertil Enfors och Gunars Berzin som båda var anställda vid företaget. SIAB var under 1970-talet ett av Sveriges största bygg- och anläggningsföretag och uppförde utöver industrihus många av miljonprogrammets radhus, kedjehus och villor.

På ett tidigt ritningsförslag över anläggningen daterat 1960-12-03 har det höga kontorshuset ett utanpåliggande trapphus i nordväst. Den sammanbindande delen av hus C har en annan fönsterindelning och små skillnader märks i det höga kontorshusets fönstersättning. I övrigt är de huvudsakliga dragen sett till disposition och fasader i stort sett desamma.

Ritningarna anger också materialanvisningar som ger en bild av byggnadernas ursprungliga utseende. Exempelvis var fönstrens ytterbågar på samtliga byggnader av teak. Även karmarnas utsidor kläddes med teak. Innerbågar och karmar utfördes av furu. Affärskontoret fönster försågs med ett ovanliggande fält med karosseripanel av teak.

Affärskontoret

Utifrån ritningarna kan man bilda sig en uppfattning av den ursprungliga rumsdispositionen och hur rummen användes.

I källaren fanns utöver fläktrum och elcentral två skyddsrum varav det större rymde 250 personer. På bottenvåningen fanns en foajé bestående av väntplats, reception och telefonväxel. Från denna nådde man utställningshallen som upptog västra delen av byggnaden. Hela den nordöstra fasaden upptas av auditorium med podium och ett angränsande apparatrum.

På de ovanliggande våningsplanen är huvudsakligen mindre kontorsrum placerade längs fasadernas ytterväggar. Innanför dessa löper en korridor som ringar in utrymmena i byggnadens mitt. Här finns två hissar och ett trapphus med en spiraltrappa. Hissarna når endast till plan 6 - på översta våningen är hissmaskinrummet placerat. I byggnadens mitt finns också på varje våningsplan teknik-, arkiv och städutrymmen samt toalett- och kapprum. Separat från övriga serviceutrymmen ligger också på varje våningsplan ett konferensrum.

På Plan 4 finns i stället för mindre kontorsrum större öppna kontorslandskap. På plan 6 låg platschefens rum i byggnadens södra hörn samt ett angränsande rum för sekreterare. Korridoren är i anslutning till dessa något förstorad och längs sydöstra fasaden fanns konferensrum, ett större väntrum och i byggnadens östra hörn en matsal med angränsade kök. På samma våningsplan finns i byggnadens norra hörn ett vilrum, en bastu med tvättrum, dusch och toalettutrymmen. På översta våningen fanns utöver kontor och en större kurslokal och ateljé.

Mellanbyggnad och laboratorium

Mellanbyggnadens källare upptogs av förråd av olika slag. På bottenvåningen fanns kontor samt ritningsarkiv och ett bibliotek. På plan 2 fanns utöver kontor även ett stansrum, rum för hålkort och ett maskinrum, sannolikt för datamaskiner. I laboratoriet finns utöver tre större verkstäder rum för ljudprov, fläktar och modellförsök samt efterklangsrums. Längs med en del av laboratoriets sydöstra fasad finns kontor vilka nås via mellanbyggnaden.

Ombyggnader

Någon gång relativt snart efter att anläggningen stod klar 1962 gjordes en större tillbyggnad av fabriken. Situationsplanen som syns på ritningarna från 1963 (se sid 4) visar den ursprungliga byggnadsvolymen, med en fabriksdel på 180x110 m (20 000 m²). Före ortofototagna 1976 byggdes fabriksdelen till åt nordväst efter samma mönster som den ursprungliga volymen.

2005 genomfördes en större ombyggnad av affärskontoret. Ändringar gjordes i planlösning på plan 5,6 och 7. En observationsplattform och ett nytt teknikrum byggdes på taket.

2008 gjordes vissa ombyggnader för Försvarets Materielverk.

Någon gång i närtid har en utrymningstrappa byggts på affärskontorets nordöstra sida. Denna är mycket dåligt anpassad till byggnadens karaktär.

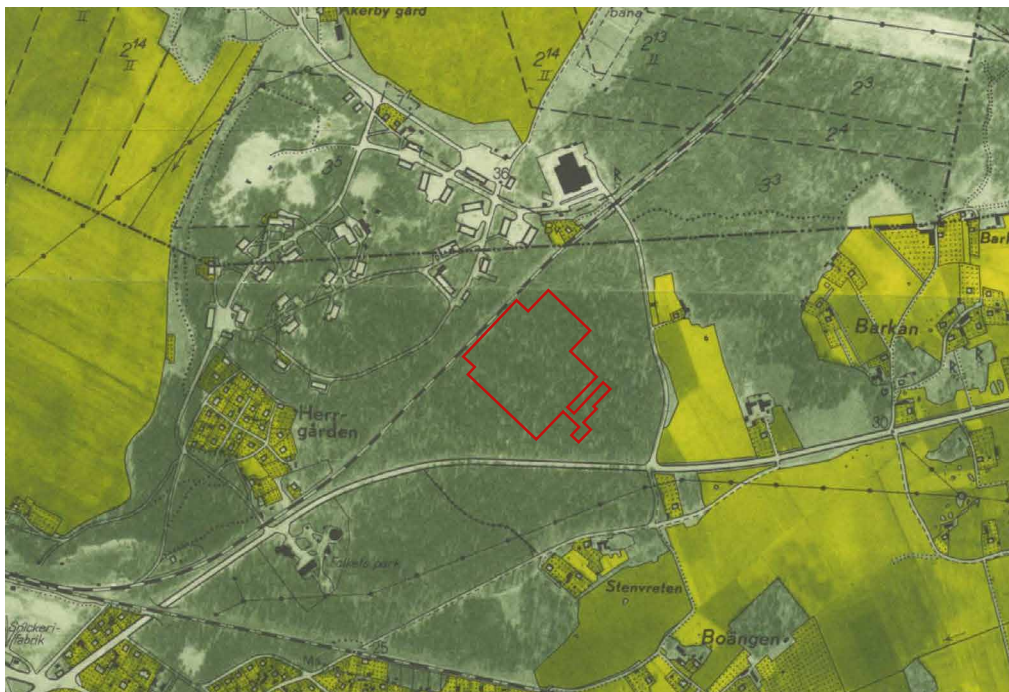
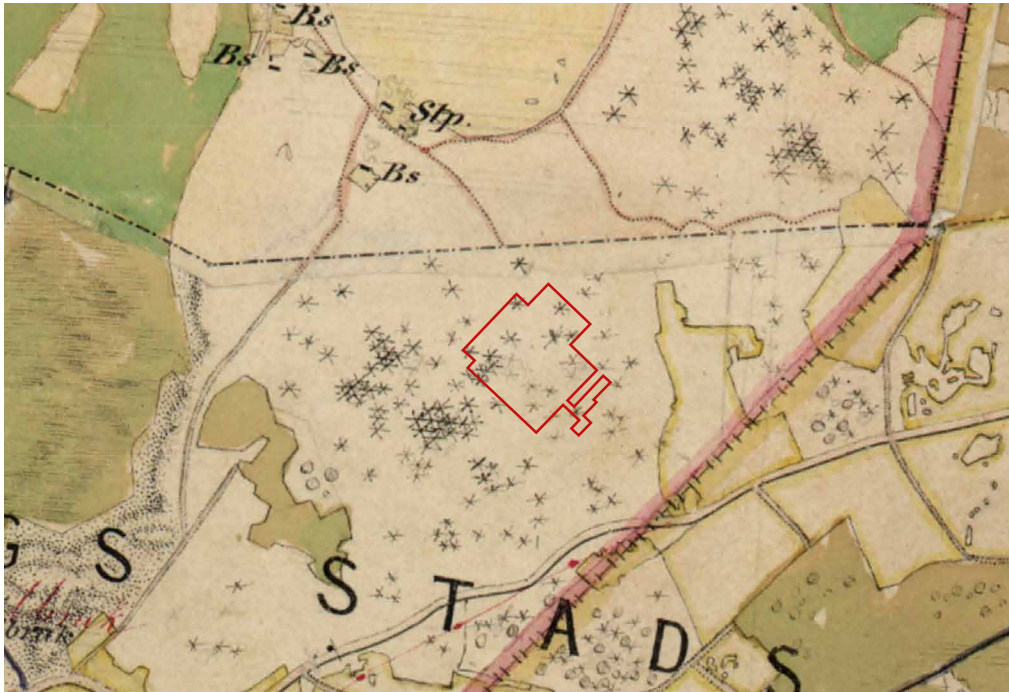
Fasaden har sedan uppförandet tilläggsisolerats och försetts med någon form av skivmaterial som sprutmålsats. Över fönstren fanns tidigare en karosseripanel av teak som idag är övertäckt/ersatt med plåt. Fönstren, som också de hade en utsida av teak, har försetts med aluminiumprofiler i brun kulör. Det har inte gått att fastställa när dessa ändringar skett utifrån tillgängligt underlag.

Bilder hämtade från en journalfilm om invigningen. Här syns hur kontorshuset såg ut när det stod klart. Konstverket som pryder kortsidans bottenvåning finns både på kortsidan och på långsidan, till höger om entrén, vilket syns på bilden till höger.

Här syns också fasadens ursprungliga utseende, utan dagens tilläggsisolering. Fönstren är placerade i grupper om fyra på långsidorna, där den ljusa fasadputsen utgör avskiljare mellan grupperna. Inom grupperna skiljs fönstren åt av mörkare avfärgade partier. Upptill finns en karosseripanel av teak.

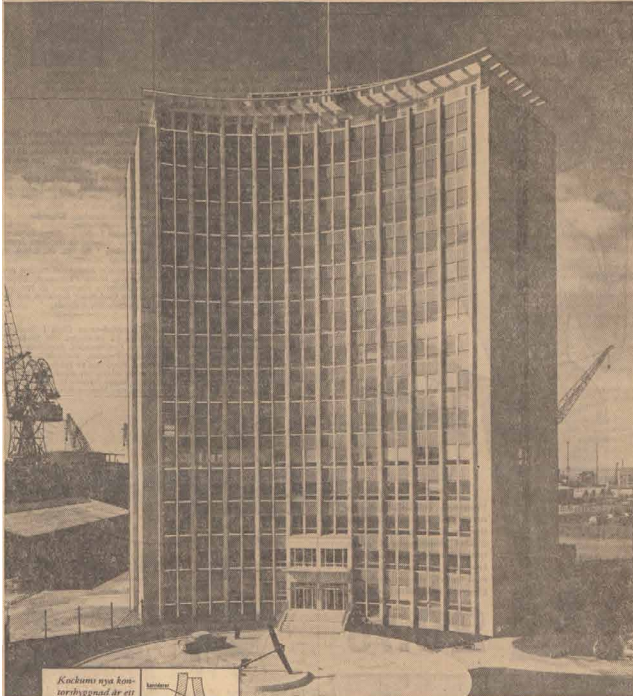

Kartöverlägg som visar fabriken läge och omgivningarnas utseende vid olika tider. Häradsekonomiska kartan överst till vänster från 1863 visar att området då utgjordes av skogsbeklädd utmark. Den närmast liggande bebyggelsen låg ca 500 m nordväst om området.

Flygbilden från 1976 visar att man även tagit åkermarken öster om fabriken i anspråk för parkering.

Omkring 1950 syns på den ekonomiska kartan (nederst till vänster) järnvägen mellan Enköping och Uppsala som anlades 1912. Fläktverkstäderna anlades i direkt anslutning till banan och en hållplats fanns också här - Enköping Bahcofabriken. En banvaktstuga låg tidigare norr om spåren i nordöst. Järnvägen var i bruk fram till 1980. På kartan syns också byggnaderna vid Enköpings garnison som uppfördes på 1940-talet.

GÖR SOM KOCKUMS

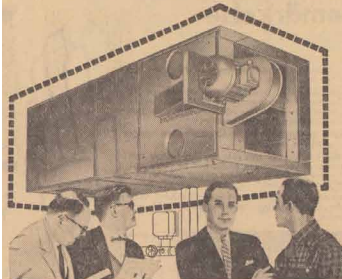

Kockums nya kontorsbyggnad är ett komplex på 15 våningar och har en inre yta av 65.000 m².

När Kockums nya monumentbyggnad skulle förverkliga, skrivde man i alla avseenden efter plan- och byggnadslösningar som samordnat det rationellt arbetande företags krav på ekonomi och effektivitet. Därför anförtröddes åt Bahco att ombesörja de omfattande anläggningarna för ventilation och luftbehandling.

välj Bahco ventilation

"Där det är ont om utrymme, är det gott om plats för Bahco" är en sanning som exemplifieras av bilden. Den visar ett Bahco klimatsystem. Den prickade linjen markerar en föregående modellens platsbehov.

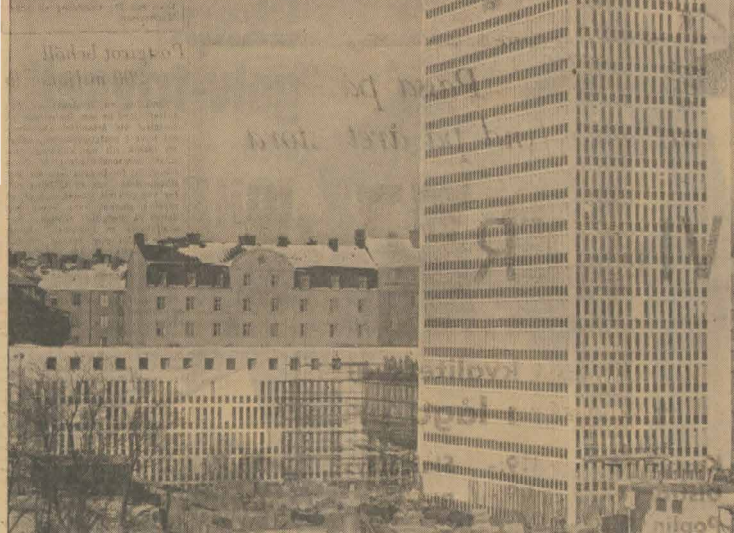
Exemplet uttrycker den målsättning, som Fläktverkstädernas laboratorier och utvecklingsavdelningar arbetar efter för att skapa produkter i linje med den moderna byggnadsteknikens krav till fördel för

- arkitekten: små utrymmen för fläktrum ökar den nya byggnadsvolymen.
- konsulterande ingenjören: förenklad projektering genom förbättrad bygghänsyn.
- driftchefen: praktisk konstruktion för enkel skötsel spar dyrbar tid.
- montören: låg vikt, små dimensioner gör installationen till ett enkelt och trevligt jobb.

Gör alltid som Kockums — välj Bahco ventilation

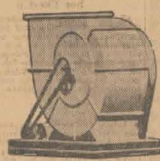
Stockholm, Göteborg, Malmö, Norrköping, Örebro, Sundsvall AB BAHCO Fläktverkstäderna, Enköping

GÖR SOM FOLKSAM

Arkitekt: Nils Einar Eriksson, Stockholm. VVS-konst: Axelandt och Rotell Konstruktionsbyrå AB, Stockholm.

välj Bahco ventilation

Folksam's nya kontorshus — 90 m högt och helt täckt med vit marmor — är en imponerande byggnad. De 28 våningarnas ca 3.000 fönster och den gigantiska bränslenken på 1 miljon literolja ger en uppfattning om skyskrapans storlek. Den största omsorg har lagts ned för de 1.400 anställdas trivsel och komfort. Bl. a. kan nämnas att luften i lokalerna byts sex gånger i timmen och att den totala inblåsningmängden filtrerad friskluft är 570.000 kubikmeter per timme.

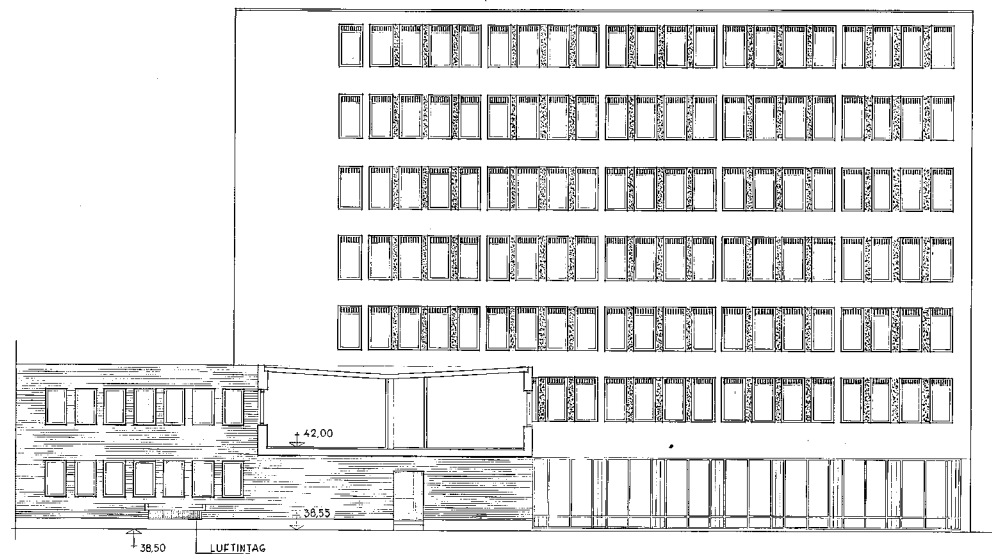
Liksom vid så många andra uppmärksammade byggnadsprojekt såväl i Sverige som utomlands har Bahco fått svara för ventilationen.

Gör som FOLKSAM — välj Bahco ventilation

AB BAHCO, Fläktverkstäderna, Enköping
Stockholm Göteborg Malmö Norrköping Örebro Sundsvall

Tidningsannonser för Bahco Ventilation från Dagens Nyheter 1958-06-05 respektive 1960-02-28. Fläktsystemen som levererades från Bahco lyftes i marknadsföringen fram för sin kompakta storlek, praktiska konstruktion och enkla installation.

Ritningar över Bahco fläktverkstäder
daterade 18 juli 1963, fasader.

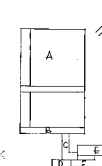
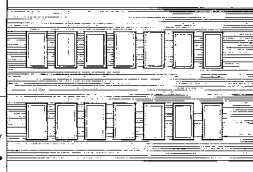

FASAD MOT NORDVÄST

FASAD MOT SYDÖST

1 0 5 SKALA 1:100

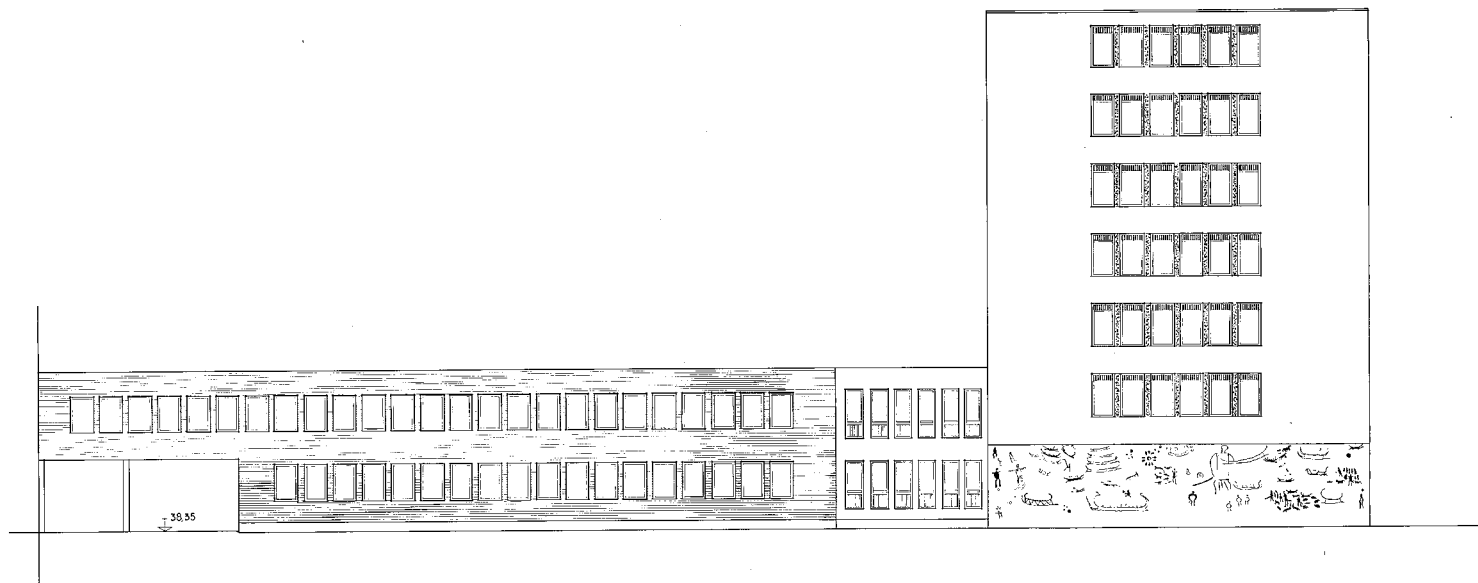

Ritn.nr. 6-500600
BAHCO FLÄKTVERKSTÄDERNA
NYBYGGNAD I KV. BAHCOFLÄKTEN, ENKÖPING
AFÄRSKONTOR HUS D, MELLANBYGGNAD HUS C
FASADER
STOCKHOLM DEN 18 JULI 1963
SVENSKA INDUSTRIBYGGEN AB

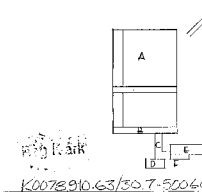
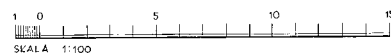
KN7B31063/30.6-500600

Barklind *Andersson*

Ritningar över Bahco fläktverkstäder
daterade 18 juli 1963, fasader.

FASAD MOT SYDVÄST

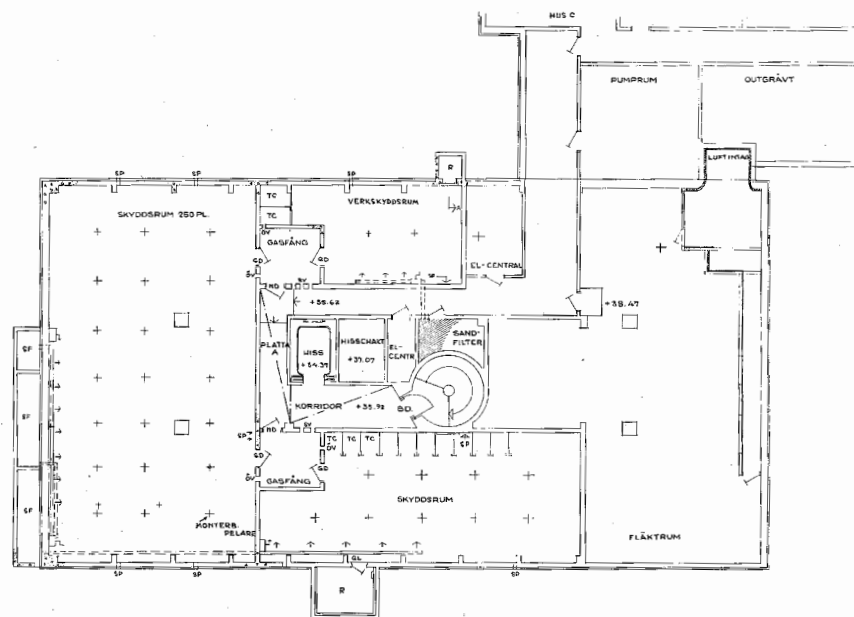
W. K. Ark

K0072910.63/30.7-500600

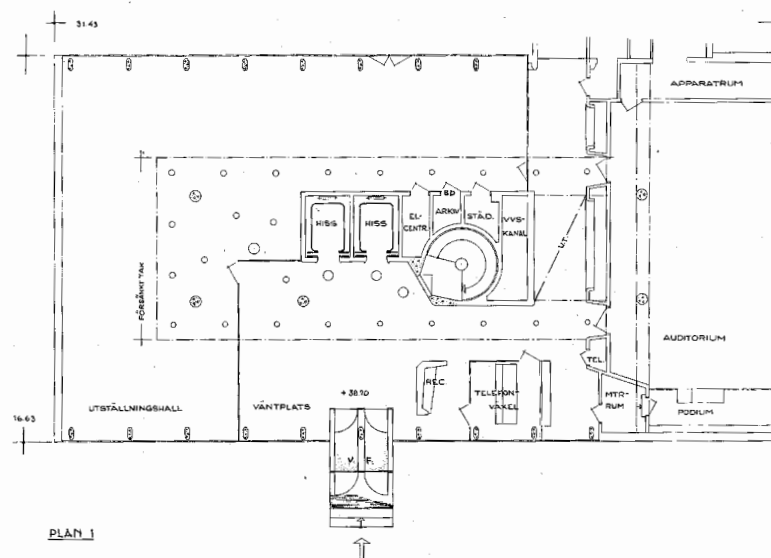
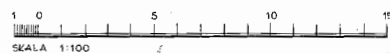
Ritn.nr. 7-500600
BAHCO FLÄKTVERKSTÄDERNA
NYBYGGNAD I KV. BAHCOFLÄKTEN, ENKÖPING
AFFÄRSKONTOR HUS D, MELLANBYGGNAD HUS C
FASAD MOT SYDVÄST SKALA 1:100
STOCKHOLM DEN 18 JULI 1963
SVENSKA INDUSTRIBYGGEN AB

W. K. Ark

Ritningar över Bahcos Fläktverk-
städer daterade 1 februari 1963, plan
0 och 1. I källaren finns skyddsrum
och teknikrum. På entréplanet finns
utställningssal och auditorium.

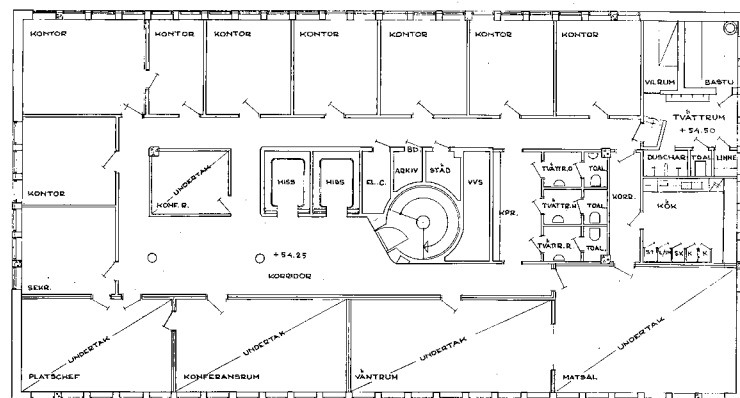
PLAN 0

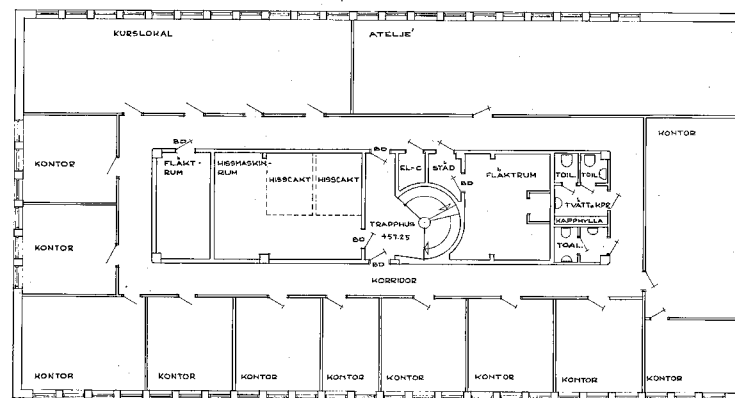
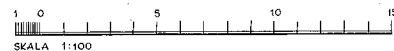
PLAN 1

Ritn.nr 27-500600
BAHCO FLÄKTVERKSTÄDERNA
NYBYGGNAD I KV. BAHCOFLÄKTEN, ENKÖPING
AFFÄRSKONTOR HUS D
PLAN 0-1
STOCKHOLM DEN 1 FEBRUARI 1963
SVENSKA INDUSTRIBYGGEN AB
SKALA 1:100
Reg. ark. K0078910.63/3027-500600
Dent/1022-171

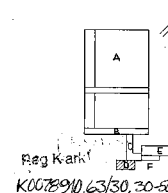
Ritningar över Bahcos Fläktverkstäder
daterade 1 februari 1963, plan 6 och 7.
På plan 6 finns, utöver kontor bastu,
kök och matsal. Här fanns också ett
större kontor för platschefen och ett
konferensrum. På plan 7 ligger en
större kurslokal och ateljé. Hissen når
endast plan 6.

PLAN 6

PLAN 7

Reg. Kark
K0072910 63/30 30-500600

Ritn.nr: 30-500600
BAHCO FLÄKTVERKSTADERNA
NYBYGGNAD I KV. BAHCOFLÄKTEN, ENKÖPING
AFFÄRSKONTOR HUS D.
STOCKHOLM DEN 1 FEBRUARI 1963
SVENSKA INDUSTRIBYGGEN AB

SKALA 1:100

3

Kulturhistoriskt värde

DEN KULTURHISTORISKA BERÄTTELSEN

Fabriksanläggning i Stenvreten, uppförd 1962, utgör en betydelsefull del i berättelsen om Bahcos utveckling från småskalig verkstadsverksamhet till internationell industrikoncern. Hela fabrikskomplexet är en representant för detta, och visar genom sin storlek på företagets betydelse och omfattning både för Enköpings såväl som i ett regionalt och nationellt perspektiv. Det senare märktes vid den storslagna invigningen 1962 då den dåvarande kungen, landshövdingen, representanter från näringslivet såväl som kommunens styrande närvarade.

Bahco var under 1960-talet Enköpings största industri som sysselsatte 10 % av Enköpings invånare, vilket motsvarade ca hälften av arbetstillfällena i staden. Fabriken var också en av de största industrianläggningarna i länet. Etableringen satte spår i staden som växte kraftigt under 1960-1970-talen sett både till invånarantal och genom nya bostadsområden som tillkom till följd av detta. Bahcos historia är starkt förknippad med Enköping och dess betydelse för stadens utveckling kan inte överskattas. Fabriksanläggningen vid Stenvreten är därmed nära kopplad till Enköpings befolkningsökning och stadsutveckling och utgör en delförklaring till stadens nuvarande struktur.

Anläggningen berättar också om en expansiv period i Bahcos historia då företaget behövde moderna och rymliga lokaler för att möta sina produktionsmål. Kort efter att anläggningen invigdes skedde redan den första utbyggnaden där både fabrik och kontor växte. Den nya fabriken blev en symbol för företagets styrka under 1960 och 70-talet. En tid då det ökande kravet på effektiva ventilationssystem ledde till att Bahco installerade moderna lösningar i många betydande byggnader, både nationellt och internationellt. Fabriken är ett konkret bevis på företagets omfattning och räckvidd.

Det höga affärskontoret i relation till de lägre kontors-

delarna med röda tegelfasader, sammanbyggda med fabriken bakom, utgör en samlad arkitektonisk helhet. Utformningen är typisk för efterkrigstidens arkitektur, där kontrasterande delar ofta i olika storlekar både användes som ett arkitektoniskt formspråk, och för att visa på delarnas olika inneboende funktion.

Fabriksanläggningen som helhet ger goda förutsättningar att förstå den verksamhet som bedrevs av Bahco Ventilation i Stenvreten. Byggnaderna återspeglar organisationen: det höga affärskontoret där företagsledningen var placerad med en representativ bottenvåning där gäster och kunder togs emot och kunde se företagets produkter i utställningshallen och ta del av presentationer i auditoriet. Hela företagets administrativa arbete utfördes i affärskontoret och de närliggande lägre kontorsbyggnaderna. I nära anslutning till kontoren låg laboratoriet där nya innovationer utvecklades och produkterna testades. I fabrikshallen arbetade hundratals enköpingsbor som tillverkade ventilationskomponenterna som skeppades ut via väg och järnväg till Sverige och internationellt. Uppdelningen i de olika volymerna visar en inneboende hierarki mellan fabrikens olika delar samtidigt som det är lätt att förstå vad de olika byggnaderna har haft för funktion. Även om den högre kontorsbyggnaden skiljer sig från den övriga anläggningen till sin karaktär är hela anläggningen hopbyggd vilket skapar en samhörighet med den övriga verksamheten.

Mellan höghuset och verkstaden finns ett gårdsrum med en öppen gräsyta. Rummet ramas in av tallskogen i söder och bildar en övergång mellan kontoret och verkstaden. Vid affärskontorets entré finns en tidstypiskt utformad utomhusmiljö med gångar och rabatter. Detta ramar inte bara in anläggningen utan visar också på betydelsen av att visa upp ett representativt yttre för de kunder och myndighetspersoner som besökte företaget. Fabrikskomplexet som helhet har därför även miljöskapande värden.

VÄRDEBÄRANDE KOMPONENTER

Endast inventerade delar har inkluderats i sammanställningen.

Helhetsmiljö

- Helhetsmiljö med kontorshus, fabriks- och laboratorium, som tillsammans berättar om fabriksanläggningens funktion under Bahcos expansiva period.
- Grönytor med planteringar och tallar.
- Vindskydd för cyklar, sannolikt ursprungliga.

Affärskontoret exteriört

- Hög kubisk volym utan utskjutande delar.
- Ljusa fasader (ursprungligen putsade)
- Fönsterrader med ospröjsade fönster i en avlång luft, tidigare disponerade i grupper om fyra på långsidor.
- Långt utskjutande kopparklätt takparti över entré och vindfång med infällda armaturer uppbyggt av smala runda stolpar. Trädetaljer i tak.
- Entréparti av bruneloxerad aluminium
- Ursprungliga fönster, med beslag, glas och kopplade bågar av trä.
- Konstverk i fasad i sgraffitoteknik av Pierre Olofsson med hållsristningsmotiv som är kopplat till de fornlämningsrika omgivningarna.

Affärskontoret interiört, entrévåning

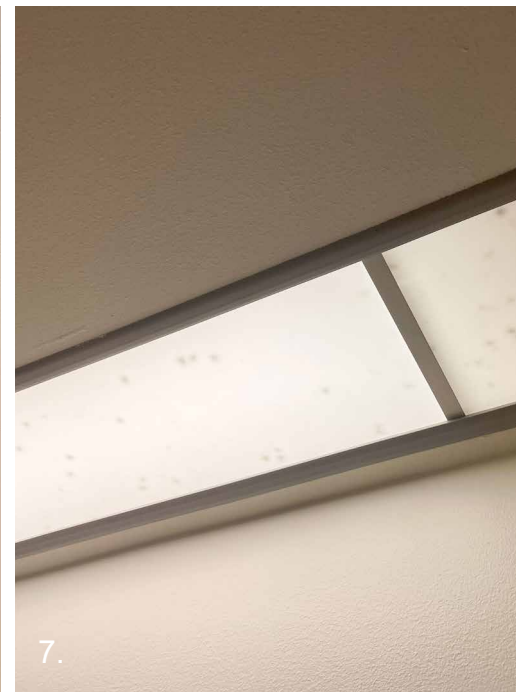
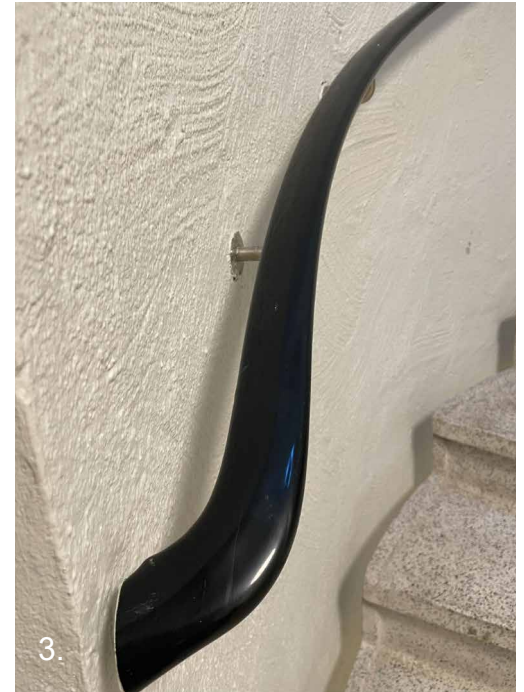
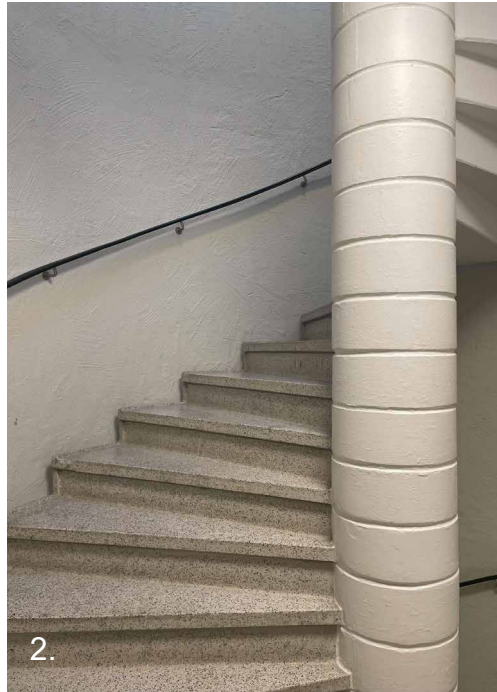
- Entréhall med golv av grovt bearbetad kalksten och stänkfärgsmålade väggar
- Glasade rumsavdelande väggar med plåtprofiler av koppar på bottenplan. Receptionskuren i anslutning till entré
- Auditorium inredd med faner och karosseripanel på väggar. Radiatorskydd av trä.
- Invändiga ventilationsdetaljer av koppar under fönster.
- Glasade nischer som utställningsytor i vägg mot sammanträdesrum
- Olika typer av ursprungliga armaturer.

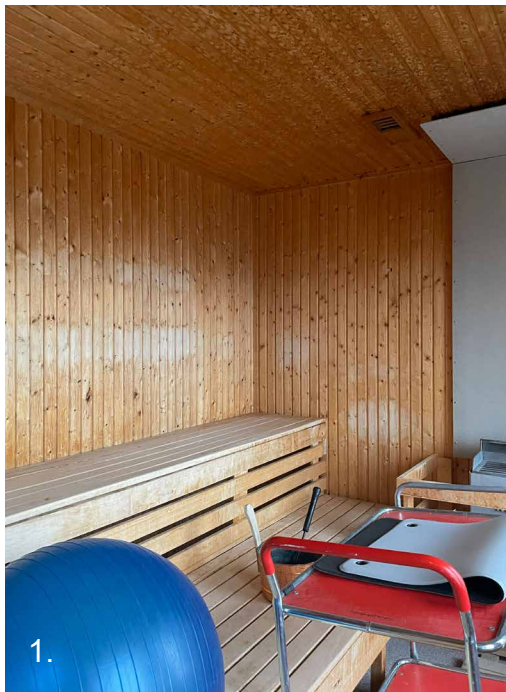
Affärskontoret interiört, kontorsvåningar

- Ursprungliga dörrar till kontor. Finns tre typer, en med glasning, en utan glasning och en tjockare variant till styrelse/direktörsrum på översta våningen med ursprunglig ljudisolering bevarad. Faneren har slipats vid en sentida renovering.
- Rundade hörn i korridor. Stötskydd i form av tre rundade trälistor vid vissa skarpa hörn.
- Badrum i ursprungligt skick med klinker, kakel, speglar, handfat etc. Blandare utbytta.

- Ursprunglig korridorsbelysning i form av infällda lysrör i taket som löper längs med bärande innerväggar.
- Parkettgolv i direktörs/styrelserum
- Ursprunglig "BAHCO"-ventilation i ytterväggar med fanerklädda ventilationsgaller i fönsterbräden.
- Direktörens privata bastu bevarad i sin helhet. En ny duschkabin inställd i duschutrymmet.
- Hela ventilationsanordningen är i stort sett original sedan 1960-talet, med fläktrum placerat centralt i husets översta våning. Här löper installationer och rör genom öppet schakt i husets mitt. Sannolikt går även takavvattningen i rör här.
- Välbevarat trapphus med steg och av terrazzo med marmorkross svart/vit och vitfärgad betong, smidesräcken med överliggare av bakelit. Spiraltrappa, självbärande.
- Ursprungliga hissar med ståldörrar och tidstypiskt utformade våningsvisare över dörrar. Hissdörrar om målade från mörkt röd till svart.

1. En av de ursprungliga fanérklädda kontorsdörrarna.
2. Trapphuset i oförändrat skick sedan uppförandet med steg av terrazzosten.
3. Trappräcke med handledare av PVC.
4. Mönstrad golvmatta i korridor anslutning till hissen.
5. Stavparkettgolv i ett av sammanträdesrummen.
6. Hissdörrarna som målats svarta, från tidigare röd kulör.
7. Korridorerna har infälld belysning i taket.

1. Bastun på våning 6 i oförändrat skick.
2. Duschutrymmen i anslutning till bastun med ursprungligt kakel och klinker.
3. Väggfast bänk i anslutning till bastun.
4. Handfaten är ursprungliga men blandarna har bytts ut. Badrummen har ursprungliga ytskikt av vitt kakel på väggar och bruna klinkerplattor på golv.
5. Dörr till toalett med ursprungligt dörrtrycke och låsskylt.
6. Ventilationsgaller i fönsterbänk, tillverkad av Bahco som sitter under alla kontorsfönster.

1. Ursprungliga plåtprofiler av koppar vid postrummet i entréhallen.

2. Ursprungliga lamparmaturer i utställningshallen.

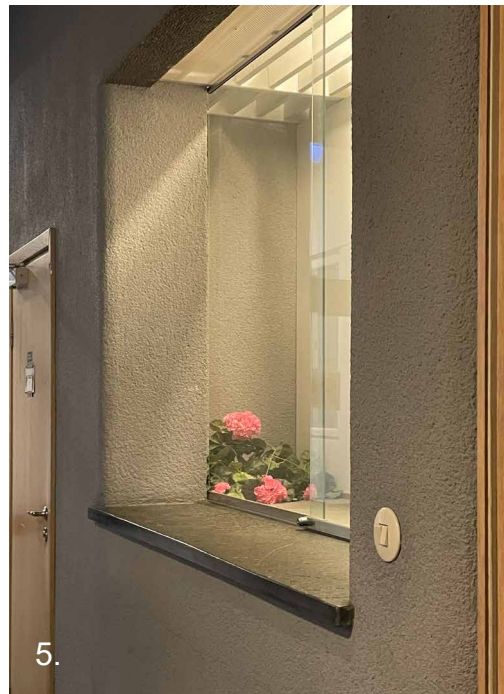
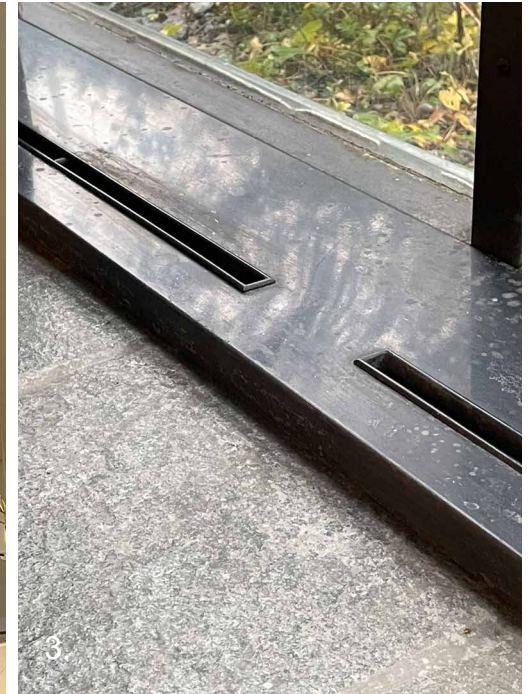
3. Entréhallens fönster har ventilationskanaler för varmluft i underkant.

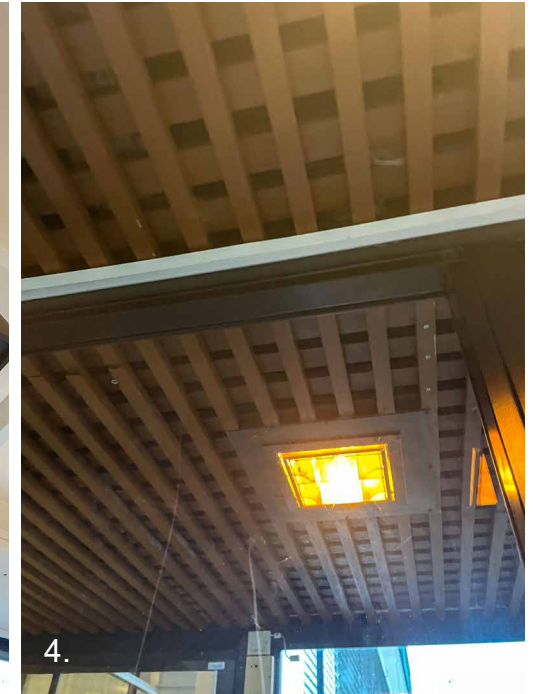
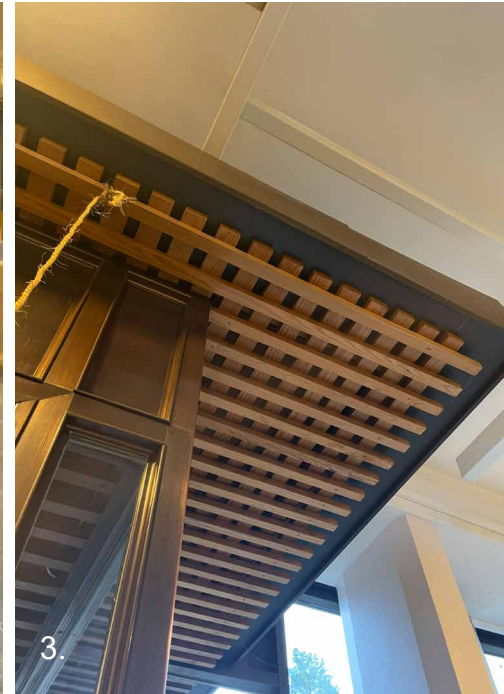
4. Glasat dörrparti med smäckra plåtprofiler i entréhallen.

5. Utställningsnisch i vägg mot auditorium. De putsade väggarna har en grov struktur.

6. Ursprungliga lamparmaturer i entréhall.

7. Golv i entréhallen av kalksten med grov yta.

1. Ingång till auditorium med infälld belysning i taket och ursprunglig dörr.
2. Tidstypiskt dörrhandtag på innerdörren till entréns vindfång.
3. Entréns vindfång är indraget i entréhallen och entrétaket av korslagda trästavar går från ute till inne.
4. Bild av entrétakets undersida med ursprungliga infällda armaturer.
5. Auditoriets väggar och dörrar av obehandlat trä.
6. Detalj av väggpanel med mörka avskiljande lister. Årsringarna löper horisontellt.

KÄLLOR

HISTORISKA FOTOGRAFIER

Enköpings museums samlingar

Upplandsmuseet

Nordiska museet

TIDNINGAR

Dagens nyheter, AB Dagens nyheter, Stockholm, 1864-

Bahcosektorer blir dotterbolag, 1968-06-01

285 varslas på Fläkt Woods, 2002-08-08

Upsala nya tidning, Upsala nya tidning, Uppsala, 1890-

Regementet vill ta över Bahcos lokaler, 2007-01-27

FILM

BAHCO visar. Vid europaväg 18, Invigning av BAHCO ventilation. <https://www.youtube.com/watch?v=tkxtzNy2ANU>

BÖCKER

Boëthius, Bertil, Hildebrand, Bengt & Nilzén, Göran (red.), Svenskt biografiskt lexikon, Svenskt biografiskt lexikon, Stockholm, 1918- Johan Petter Johansson, <https://sok.riksarkivet.se/sbl/artikel/12155>, Svenskt biografiskt lexikon (art av Rune Kjellander), hämtad 2025-12-04.

Wall, Håkan, Sagan om Bahco, [Enköpings kommun], [Enköping], 2008

KARTOR

Lantmäteriet

PLANHANDLINGAR OCH RITNINGAR

Fortifikationsverket

Kontakt

David Hansson, bebyggelseantikvarie
david.hansson@wsp.com

Kulturmiljögruppen
WSP Sverige AB
Arenavägen 7
121 88 Stockholm-Globen
T 010-722 50 00

WSP är ett av världens ledande analys- och teknikkonsultföretag. Kulturmiljökompetensen på WSP är bred, våra cirka 15 medarbetare finns över hela landet och har starka kompetenser som byggnadsantikvarier, arkitekturhistoriker, konstvetare, kulturgeografer, arkeologer och samhällsplanerare. Tillsammans ser vi till att WSP kan försörja myndigheter, allmänheten, företag, exploatörer och privatpersoner med tydliga underlag och utredningar, efter de senaste rönen inom kulturmiljöfältet.

www.wsp.com

